

Pocity a potřeby žen po předčasném porodu (kvalitativní výzkum)¹

Bc. Tereza Andělová, Kpsych FSS MU, Joštova 10, 602 00 Brno, E-mail: 145618@mail.muni.cz
Mgr. Eva Pavlíková, IVDMR, FSS MU, Joštova 10, 602 00 Brno, E-mail: epavliko@fss.muni.cz

Výzkum provedla T. Andělová v rámci své bakalářské diplomové práce² na katedře psychologie Fakulty sociálních studií MU v Brně. Stanovila si dvě výzkumné otázky: 1. **Jaké pocity mají ženy po předčasném porodu?** a 2. **Jaké potřeby mají ženy po předčasném porodu?** Studie založená na hloubkových rozhovorech se uskutečnila v porodnici na Neonatologickém oddělení na Obilním trhu v Brně za laskavého svolení pana primáře MUDr. I. Borka v dubnu 2009.

Polostrukturované rozhovory trvaly v závislosti na komunikativnosti a sdílnosti respondentek od 15 do 50 minut.

Rozhovory byly doslovně přepsány a analyzovány podle postupu zakotvené teorie (Strauss & Corbinová, 1999). V otevřeném kódování byly vyznačeny konkrétní výroky žen vztahující se k jejich pocitům po předčasném porodu. Na základě obsahové podobnosti vznikly koncepty. Procesem jejich další analýzy vznikly v tzv. axiálním kódování kategorie odpovídající položeným výzkumným otázkám. Nakonec byla stanovena „centrální kategorie“ **Prožívání situace po předčasném porodu** a nastíněny možné souvislosti mezi kategoriemi.

V tomto materiálu stručně informujeme o výzkumném vzorku, hlavních zjištěních a na jejich základě navrhujeme model konkrétních opatření pro zlepšení péče o psychický stav žen po předčasném porodu zde nazvaný **Model multidisciplinární péče o matky po předčasném porodu vycházející z jejich pocitů a potřeb**.

Z důvodu větší přehlednosti jsme se snažily minimalizovat psaný text a hlavní zjištění i naše myšlenky prezentujeme formou tabulek a schémat.

¹ Výzkum byl realizován v rámci VZ MSM 0021622406 „Psychologické a sociální charakteristiky dětí, mládeže a rodiny, vývoj osobnosti v době proměn moderní společnosti“.

² Plný text diplomové práce bude od 6/2009 dostupný v elektronickém archívu závěrečných prací Masarykovy univerzity: https://is.muni.cz/auth/th/145618/fss_b/?fakulta=1423;obdobi=4544

Výzkumný soubor

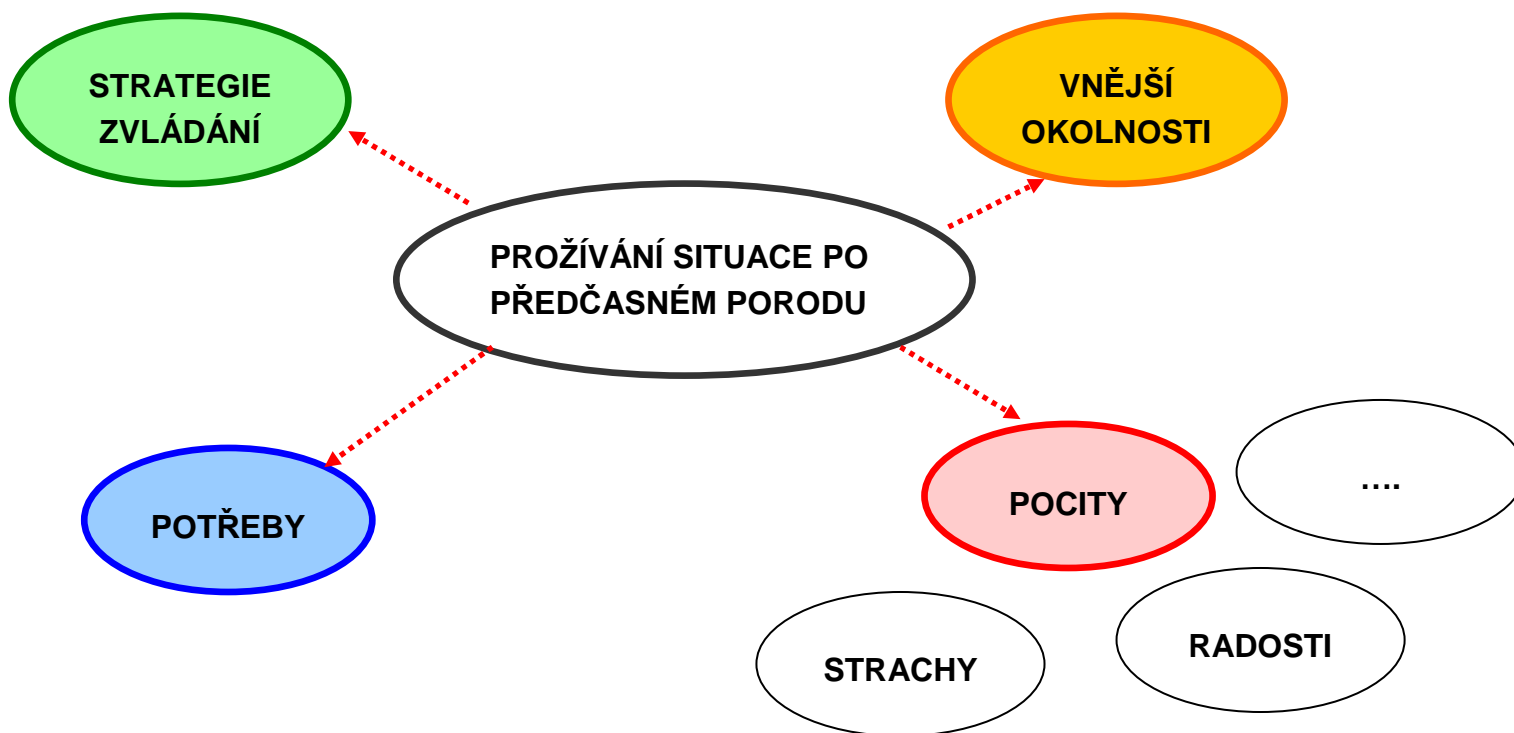
8 žen, žijících v trvalejším partnerském svazku s otcem dítěte (dětí). Hlavní informace poskytuje následující tabulka:

matka ³	věk	rod. stav	porod	komplikace s otěhotněním nebo v těhotenství	pohlaví dítěte	způsob porodu	TT	porodní hmotnost [g]	pobyt dítěte v nemocnici [týdny]
Dita	31	družka	1.	tvrdlo jí břicho	♂	normální	30	1480	6
Martina	33	vdaná	2.	preeklampsie	♂	císařský řez	31	950	7
Marta	31	vdaná	3.	otěhotněla přes tělísko	♂	císařský řez	30	1400	6
Lenka	39	vdaná	2.	myomy na děloze	♂	normální	31	990	4
Ivana	28	vdaná	1. 2čata	1x IVF, hospitalizace v těhotenství	♂♂	normální	30	1250 1210	4
Věra	31	vdaná	1.	v 8. /10. týdnu hospitalizace (spontánní potrat předchází ho těhotenství v 10. t. t.)	♀	císařský řez	32	1770	3
Monika	32	družka	1.	bez komplikací	♀	normální	32	1850	3
Žaneta	35	družka	1. 2čata	3x IVF	♂♂	císařský řez	31	1450 1400	3

³ Jména žen byla s ohledem na ochranu osobních údajů změněna

Mentální mapa kategorizace výpovědí žen po PP⁴ soustředěná kolem „centrální kategorie“

Následující schémata naznačují proces, jakým byla pojata kategorizace výpovědí respondentek výzkumu. Častokrát sycená kategorie (tj. u více jak 4 dotázaných) nebo respondentkou v rozhovoru zdůrazněná je vyznačena barevně a je považována za důležitou v dalších úvahách o ideální odborné intervenci pro ženy (oba rodiče...) po předčasném porodu.

⁴ PP (pp) – v tomto materiálu zkratka pro **předčasný porod**

Do kategorie **VNĚJŠÍ OKOLNOSTI** byly zařazeny nepříznivé objektivní situace na straně matky či dítěte, které se mohou následně odrazit v psychickém stavu ženy.

MATKA

DÍTĚ

fyzické potíže

**zdravotní stav matky
po PP**

**negativní zážitky
z průběhu PP**

**potíže
s odstříkáváním MM**

hospitalizace dítěte

zdravotní stav dítěte

dojíždění za ním

omezení kontaktu

POCITY žen po PP tvoří velmi pestrou a různorodou směsici. Formulace vyjadřující pocity byly na základě podobnosti zahrnuty do kategorie nejvíce vystihující určitou skupinu pocitů. Prožívání je celek, takže mnohé pocity mohou sytit zároveň více kategorií. Pocity, které vyjádřily 4 a více respondentek jsou zvýrazněny barevně.

POCITY

P. VINY	P. PŘEKVAPENÍ	P. RADOSTI	P. MATEŘSKÉ IDENTITY	ULEHČUJÍCÍ POCITY	P. vůči DÍTĚTI
zavinění pp	vzhled dítěte (moc malé)	z kontaktu	absence pocitu mateřství	úleva po porodu	soucit
absence pocitu mateřství	z reakce partnera	z dobrého zdravotního stavu	obava z nenavázání vztahu	úleva po hospitalizaci	hrdost
„špatná matka“		z vlastní užitečnosti (m. mléko)	„špatná matka“	smíření se se situací	láska
				soc. opora – není na to sama	

POCITY

STRACHY

porod
život dítěte
zdraví dítěte
péče o dítě
nenavázání vztahu
z ublížení dítěti (křehké)

SMUTKY

odloučení
málo kontaktu s dítětem

KRIZE, ŠOK

nenaplněné představy
šok před PP
krize v 1. týdnu po PP

DEPRESIVNÍ P.

odloučení
krize v 1. týdnu po PP

FRUSTRUJÍCÍ P.

nejistota
bezmocnost
laktace, odsávání
narušená rodinná pohoda
nenaplněné představy

AMBIVALENTNÍ P.

radost x smutek
radost x strach
radost x náročnost
povinnost x náročnost

Kategorie STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ má za cíl pojmenovat ženami vyjádřené postupy, kterými se snažily vyrovnat se situací po PP. Jde o přirozené spontánně v rozhovoru popsané copingové strategie. Krom svých vlastních „rezerv“ a své přirozené sociální opory ženy neměly k dispozici pomoc odborníka. POTŘEBY naznačují oblasti, jejichž respektování a naplnění vede k redukci negativních pocitů. Ženy vyjadřovaly „hlad“ po informacích, po sociální i odborné opoře. Mnohé by uvítaly možnost psychologické pomoci v prvním týdnu po porodu. Optimálně by tedy měl být psycholog přímo na neonatologickém oddělení a nabízet ženám příležitost mluvit o jejich pocitech krátce po předčasném porodu, případně poskytovat krizovou intervenci.

STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ

vyhýbání se negativním
myšlenkám

optimismus

srovnávání
s druhými

útěcha v dobré laktaci

útěcha ze sounáležitosti

spokojenost
s prostředím

POTŘEBY

častější kontakt
s dítětem

podpora manžela,
okolí

potřeba uklidnění

(zdraví a prognóza
dítěte)

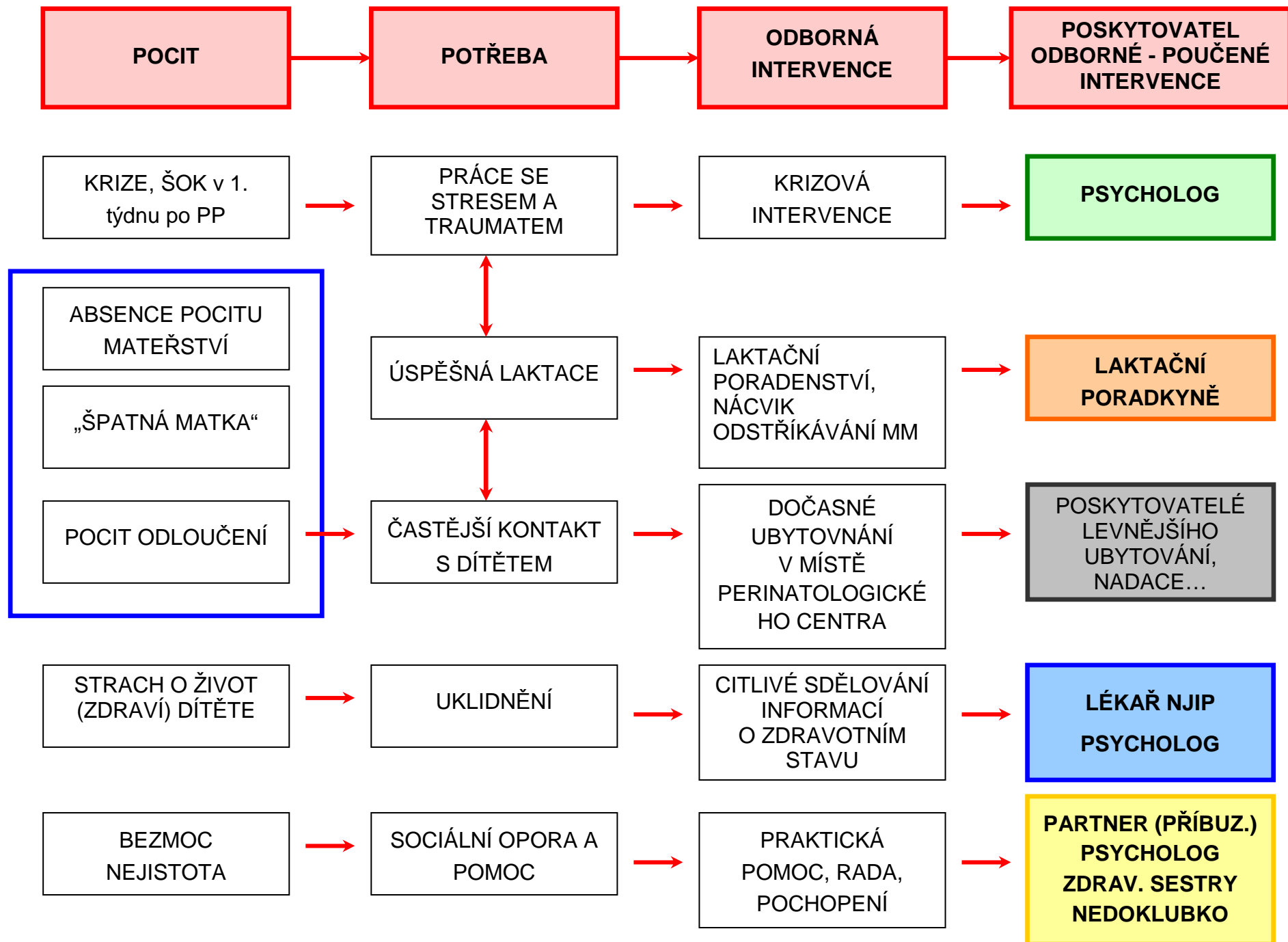
potřeba profesionální
podpory

potřeba zabavení se

potřeba klidu

(pro sebe)

MODEL MULTIDISCIPLINÁRNÍ PÉČE O MATKY PO PP VYCHÁZEJÍCÍ Z JEJICH POCITŮ A POTŘEB

ZÁVĚR

Náš výzkum zdokumentoval, jaké pocity a potřeby vyjádřilo v osobním rozhovoru několik konkrétních žen po předčasném porodu. Dá se shrnout, že jim všem leží nejvíce na srdci, zda jejich dítě bude zdravé a zda se jim podaří udržet laktaci, aby mohly dítě kojít. Důležitou oblastí je i psychologická intervence v 1. týdnu po předčasném porodu.

Neonatologické centrum by v optimálním případě mělo mít zajištěnu možnost návazné péči pro matky (rodiče) po předčasném porodu po jejich propouštění z nemocnice. To u vedení Centra předpokládá jistou znalost místních poměrů a ochotu k dohodám a spolupráci s dalšími odborníky. Matka by při odchodu z nemocnice mohla obdržet letáček či brožurku s užitečnými informacemi a kontakty na:

1. **psychology** z krizových center či linek důvěry, klinické psychology s volnou kapacitou pro další klientelu, privátní psychoterapeuty...
2. **laktační poradkyně**: Laktace po předčasném porodu má určitá specifika, poradkyně by tedy měla být specializována na podporu laktace manuálním či přístrojovým získáváním mateřského mléka při absenci přirozené stimulace dítětem.
3. **seznam cenově dostupného ubytování**, pokud by rodiče chtěli dočasně být svému dítěti blíž. Lze se pokusit získat příspěvek od nadací, např. Ronald Mc Donald Charity
4. **pracovnice pomáhajících profesí, dobrovolnice** aj. z neziskových organizací zaměřených na problematiku potíží v rodičovství (o. s. Nedoklubko se přímo specializuje na pomoc rodinám po předčasném porodu, organizace Host Home poskytuje dobrovolnice na širěji pojatou pomoc a sociální podporu).
5. **poradkyně rané péče**

Několik užitečných webových adres:

www.nedoklubko.cz

<http://www.kojeni.cz/poradci.php>

<http://www.hostcz.org/o-nas>

<http://www.ranapece.cz/>

http://www.rmhc.cz/ronald_mcdonald_charity/index.shtml

Použitá literatura:

Andělová, T. (2009). *Pocity a potřeby žen po předčasném porodu*. Nepublikovaná diplomová práce, Brno: FSS MU.

Pavlíková, E. & Novotná, L. (v tisku). O nedočkavcích, předčasných rodičích a Nedoklubku. *Psychologie dnes*.

Strauss, A. & Corbinová, J. (1999) *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

PŘÍLOHA: Přehled konceptů a kategorií u jednotlivých matek

		DITA	MARTINA	MARTA	LENKA	IVANA	VĚRA	MONIKA	ŽANETA
VNĚJŠÍ OKOLNOSTI	Fyzické potíže související s porodem a mateřstvím	<ul style="list-style-type: none"> Náročnost odstříkávání 	<ul style="list-style-type: none"> Špatný zdravotní stav matky po porodu 	<ul style="list-style-type: none"> Špatný zdravotní stav matky po porodu Náročnost odstříkávání 	<ul style="list-style-type: none"> Špatný zdravotní stav matky po porodu 	<ul style="list-style-type: none"> Náročnost odstříkávání 		<ul style="list-style-type: none"> Negativní zážitky při porodu Náročnost odstříkávání 	<ul style="list-style-type: none"> Špatný zdravotní stav matky po porodu
	Potíže související s hospitalizací dítěte	<ul style="list-style-type: none"> Omezení kontaktu s dítětem 	<ul style="list-style-type: none"> Náročnost dojíždění 	<ul style="list-style-type: none"> Náročnost dojíždění 	<ul style="list-style-type: none"> Náročnost dojíždění Omezení kontaktu s dítětem 	<ul style="list-style-type: none"> Omezení kontaktu s dítětem 	<ul style="list-style-type: none"> Omezení kontaktu s dítětem 		<ul style="list-style-type: none"> Náročnost dojíždění
POCITY	Strachy		<ul style="list-style-type: none"> Strach z komplikací u dítěte Strach o život dítěte Strach z odloučení 	<ul style="list-style-type: none"> Strach před porodem Strach z komplikací u dítěte (ne) Strach z ublížení dítěti 	<ul style="list-style-type: none"> Strach před porodem Strach o život dítěte Strach z komplikací u sebe Strach z komplikací u dítěte 	<ul style="list-style-type: none"> Strach z komplikací u dítěte Strach z ublížení dítěti Strach z nenavázání vztahu 	<ul style="list-style-type: none"> Strach před porodem Strach z porodu (ne) Strach z komplikací u dítěte 	<ul style="list-style-type: none"> Strach před porodem Strach z komplikací u dítěte Strach z péče o dítě 	<ul style="list-style-type: none"> Strach z komplikací u dítěte Strach z péče o dítě Strach z ublížení dítěti
	Krize, šoky	<ul style="list-style-type: none"> Krize v prvním týdnu 	<ul style="list-style-type: none"> Krize v prvním týdnu 	<ul style="list-style-type: none"> Krize v prvním týdnu 		<ul style="list-style-type: none"> Krize v prvním týdnu 	<ul style="list-style-type: none"> Šok před porodem 	<ul style="list-style-type: none"> Šok před porodem 	
	Smutky	<ul style="list-style-type: none"> Smutek z odloučení 			<ul style="list-style-type: none"> Smutek z odloučení 	<ul style="list-style-type: none"> Smutek z odloučení 	<ul style="list-style-type: none"> Smutek z odloučení 	<ul style="list-style-type: none"> Smutek z odloučení 	<ul style="list-style-type: none"> Smutek z odloučení
	Depresivní pocity			<ul style="list-style-type: none"> Depresivní pocity 		<ul style="list-style-type: none"> Depresivní pocity 	<ul style="list-style-type: none"> Depresivní pocity 	<ul style="list-style-type: none"> Depresivní pocity 	<ul style="list-style-type: none"> Depresivní pocity
	Frustrující pocity		<ul style="list-style-type: none"> Rozmrzelost z narušení rodinné pohody 	<ul style="list-style-type: none"> Nejistota 	<ul style="list-style-type: none"> Nejistota 	<ul style="list-style-type: none"> Nejistota Bezmocnost Stres v těhotenství Stres po porodu Zklamání z nenaplnění představ 	<ul style="list-style-type: none"> Zklamání z nenaplnění představ Rozmrzelost z narušení rodinné pohody 	<ul style="list-style-type: none"> Bezmocnost 	<ul style="list-style-type: none"> Zklamání z nenaplnění představ
	Ambivalentní pocity			<ul style="list-style-type: none"> Ambivalence – radost x smutek 		<ul style="list-style-type: none"> Ambivalence – radost x strach Ambivalence – povinnost x náročnost 		<ul style="list-style-type: none"> Ambivalence – radost x strach 	<ul style="list-style-type: none"> Ambivalence – radost x náročnost
	Pocity viny	<ul style="list-style-type: none"> Sebeobviňování ze zavinění porodu 	<ul style="list-style-type: none"> Sebeobviňování ze zavinění porodu 			<ul style="list-style-type: none"> Sebeobviňování ze zavinění porodu Výčitky, že je špatná matka 		<ul style="list-style-type: none"> Sebeobviňování ze zavinění porodu 	<ul style="list-style-type: none"> Sebeobviňování ze zavinění porodu

	Překvapení	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překvapení ze vzhledu dítěte 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překvapení ze vzhledu dítěte 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překvapení ze vzhledu dítěte 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překvapení ze vzhledu dítěte ▪ Překvapení z prožívání partnera 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překvapení ze vzhledu dítěte 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Překvapení ze vzhledu dítěte (ne) 		
	Radosti	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Radost z dobrého zdravotního stavu dítěte ▪ Radost z kontaktu s dítětem ▪ Těšení se domů ▪ Spokojenost s prostředím 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Radost z dobrého zdravotního stavu dítěte ▪ Těšení se domů ▪ Spokojenost s prostředím 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Radost z dobrého zdravotního stavu dítěte ▪ Radost z kontaktu s dítětem ▪ Těšení se domů ▪ Spokojenost s prostředím 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Radost z dobrého zdravotního stavu dítěte ▪ Radost z kontaktu s dítětem ▪ Těšení se domů ▪ Spokojenost s prostředím 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Radost z dobrého zdravotního stavu dítěte ▪ Radost z kontaktu s dítětem ▪ Radost z vlastní užitečnosti ▪ Těšení se domů ▪ Spokojenost s prostředím 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Radost z dobrého zdravotního stavu dítěte ▪ Radost z kontaktu s dítětem ▪ Těšení se domů ▪ Spokojenost s prostředím 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Radost z kontaktu s dítětem ▪ Těšení se domů ▪ Spokojenost s prostředím 	
	Ulehčující pocity	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Úleva po porodu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Úleva po vypětí z hospitalizace 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Úleva po porodu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Úleva po porodu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Úleva po porodu ▪ Smíření 			
	Pocity vůči dítěti a okolí		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Soucit 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Soucit 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Soucit ▪ Hrdost na dítě ▪ Nepodmíněná láska k dítěti 			
	Mateřská identita				<ul style="list-style-type: none"> ▪ Absence pocitu mateřství 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Absence pocitu mateřství 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Absence pocitu mateřství 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Absence pocitu mateřství 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Absence pocitu mateřství
STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Optimismus ▪ Vyhýbání se neg. myšlenkám ▪ Podpora okolí ▪ Srovnávání s druhými 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podpora okolí 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Optimismus ▪ Důležitost laktace ▪ Vyhýbání se neg. myšlenkám ▪ Útěcha ze sounáležitosti ▪ Srovnávání s druhými ▪ Podpora okolí 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Optimismus ▪ Důležitost laktace ▪ Vyhýbání se neg. informacím ▪ Útěcha ze sounáležitosti ▪ Srovnávání s druhými ▪ Podpora okolí 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Optimismus ▪ Důležitost laktace ▪ Vyhýbání se neg. myšlenkám ▪ Útěcha ze sounáležitosti ▪ Srovnávání s druhými ▪ Podpora okolí 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Optimismus ▪ Důležitost laktace ▪ Vyhýbání se neg. informacím ▪ Vyhýbání se neg. myšlenkám ▪ Útěcha ze sounáležitosti ▪ Podpora okolí 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Optimismus ▪ Důležitost laktace ▪ Útěcha ze sounáležitosti ▪ Vyhýbání se neg. myšlenkám ▪ Srovnávání s druhými ▪ Podpora okolí 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podpora okolí ▪ Útěcha ze sounáležitosti
POTŘEBY		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potřeba profesionální podpory 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potřeba častějšího kontaktu ▪ Potřeba klidu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potřeba zabavení se ▪ Potřeba častějšího kontaktu ▪ Potřeba uklidnění 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potřeba zabavení se ▪ Potřeba častějšího kontaktu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potřeba častějšího kontaktu ▪ Potřeba podpory blízkých ▪ Potřeba profesionální podpory 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potřeba podpory blízkých ▪ Potřeba profesionální podpory ▪ Potřeba uklidnění 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potřeba klidu ▪ Potřeba uklidnění 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potřeba zabavení se ▪ Potřeba uklidnění ▪ Potřeba podpory blízkých ▪ Potřeba častějšího kontaktu